

ФОРМИТЕ НА ОПШТЕСТВЕНАТА СВЕСТ КАКО ДЕЛ ОД НАДГРАДБАТА

Формите на општествена свест како надградба ги наведовме во воведот. Тоа се: религиите, односите меѓу партиите, меѓу малцинствата и меѓу расите, моралот, литературата, уметноста и науката.

РЕЛИГИЈАТА КАКО НАДГРАДБА

1. Религија е латински збор кој означува вера, а тоа е верување во натприродни и натчовечки сили, како создавачи и управувачи на светот. Верувањето е најстара форма на општествената свест на луѓето. Настанала во многу раниот општествен развој на општеството и на луѓето. Првото верување во тие сили е верувањето дека менувањето на денот и на ноќта е од дејствувањето на тие сили. Природата се објаснува фантастично, се верува во натприроден свет и натприродни битија, богови, ангели, светци и зли сили.

Постојат повеќе религии кои веруваат во еден бог. Тоа се: еврејската како најстара вера на еврејскиот народ; христијанската, која се дели на католичка и на православна; и исламската религија. Овие три религии се најзастанени во светот. Исто така, во светот е застапена и будистичката религија.

2. Евреите како народ веруваат во еден Бог. Тие по потекло се од Месопотамија, денешен Ирак. Историјата им почнува во номадскиот период од XX век пред нашата ера. Како номади тие се доселиле во Палестина, околу 2000 година пред нашата ера. Како номадски сточари имале родовско уредување.

Според Библијата, Евреите во Египет, кренале востание на ридот Синај под водство на Мојсеј, каде што тој им ги дал Десетте Божји заповеди. Ја создале државата Израел во периодот од 1030 до 930 година пред нашата

ера. Потоа потпаднале под грчка доминација во периодот кога Александар Македонски ја зазел Јудеја, од 332 до 140 година пред нашата ера.

Од 37 година пред нашата ера до IV век од нашата ера Евреите биле под власт на Римјаните. По смртта на Ирод Големиот, Евреите кренале востание. Во VI век од нашата ера Римјаните им ја укинале автономијата со воведување на робовладетелско уредување. Со ова се влошила положбата на Евреите. При тоа, кај нив се појавило верување дека Бог ќе им го прати миропомазаникот Месија, кој ќе ги спаси од ропството, што е натприродно верување.

Евреите почнале да ја напуштаат Палестина и се раселиле низ цел свет. Денес нив многу ги има во САД и на територијата на поранешниот СССР, како и во други европски земји. Друштвото на народите, кое им претходело на денешната Организација на Обединетите нации од 1922 година до крајот на Втората светска војна го подготвувало создавањето на еврејска држава во Палестина.

Во меѓувреме, во текот на Втората светска војна Германија под нацистичкиот режим на Хитлер создавала план за биолошко уништување на Евреите. Ваквиот план Хитлер го правел водејќи се според надминатите филозофско-антрополошки теории од XIX век за предимство на раси. Така загинале 6 милиони Евреи. По Втората светска војна, на 14.05.1948 година, на поголемиот дел од британското мандатно подрачје во Палестина е создадена државата Израел, во која се вселиле Израелци од цел свет.

Нивното вселување беше проследено со крвави судири на Израелците со Арапите. Во 1967 година избувна војна меѓу Евреите и арапските земји. Од тогаш Палестина постојано е во војна. Тие не можат да се договорат за статусот на Ерусалим, за окупираните земји од страна на Израел и за бегалците од Израел. Израел не сака тие да се вратат, а во светот со цел глас меѓународната заедни-

ца настојува токму тоа да се случи со бегалците. Имено, Израел има морална и материјална поддршка од САД, кои му испраќаат по 7 милиони долари дневно.

Се води терористичка војна од двете страни, со став око за око, заб за заб. Израел од жртва на милиони, сега стана тој кој создава жртви. Народот вели паметниот попушта. Тоа треба да биде Израел, но не попушта. Доколку запре неговото осветување, сигурно ќе престанат и Палестинците. На Израелците соседи им се Палестинците, а не САД. Премиерот Шарон, како претставник на израелската држава, како надградба, во свое време трошеше народни пари. Тој го уништил израелското стопанство, поддржувал странски интереси и не ги почитувал Десетте Божји заповеди, особено едната од нив да не посакува туѓи нешта.

ХРИСТИЈАНСКАТА РЕЛИГИЈА

1. Оваа религија се нарекува христијанска по името на Исус Христос. Според христијанската религија тој е Божји син, кој се претворил во човек. Умрел маченички за да ги откупи гревовите на прародителите. Евангелието се смета за добра, блага и радосна вест. Тоа е називот за четирите книги од Новиот завет, кој е помалиот дел од Библијата. Христијаните го признаваат и Стариот завет и Новиот завет, а Евреите го признаваат Стариот завет, кој го сочинува поголемиот дел од Библијата, но не го признаваат Новиот завет.

Во Новиот завет сите четири книги имаат општ назив „откровение“. Во нив се искажал и животот, учењето и смртта на Исус Христос. Новиот завет бил напишан во втората половина на II век од нашата ера. Почетокот на христијанството датира од периодот на пропаѓањето на робовладетелството. На почетокот христијанството имало многу секти.

Апостолот Павле благодарение на хеленистичкото образование, го вовел христијанството во библиска Македонија и организирал една црква за христијаните. Со ова била надмината состојбата на многу секти.

На почетокот на средниот век, а тоа е почетокот на феудализмот, христијанската католичка црква, како што веќе наведовме, ја потчини државата и таа црква станала идеен и организационен столб на феудалното општество. Подоцна, во 1050 година христијанската црква се поделила на Западна римокатоличка црква и Источна грчко-православна црква.

2. Западната римокатоличка црква,¹⁾ се разликувала од Источната по тоа што во неа се појавил протестантизмот против папската власт имено, папите се борле за слава, власт и за богатство. Протестантизмот се појавил во текот на XVI век, кога почнала преобразбата на феудалните односи во граѓански. Протестантизмот содржел низа насоки и движења во рамките на католичката црква. До XVI век оваа црква била единствена.

Со реформата од XVI век настанале многу движења против папството и католичката црква. Особно се истакнале движењата поврзани со учењето на Мартин Лутер од Германија, Калвин Цвинглије од Швајцарија и други. Називите протестантизам и протестант произлегле од протестите на Лутеровиот сталеж против одлуката на католичкото мнозинство која забранувала секаква измена во црквата.

Протестантите го прогласиле Светото писмо, а тоа е Библијата, за единствен извор на верата и го рашириле новото учење во Германија, Швајцарија, Холандија, Англија и во скандинавските земји. Причините за воведување на реформата биле во измените во општествено-економските односи, хаотичната состојба во католичката црква, расипаноста на свештениците, земањето пари од продавањето простување на гревовите и сл.

¹⁾ Католичката црква, Мала енциклопедија општа Просвета Белград, 1968, стр. 794-795

Движењето на реформата и спротивставувањето на католичката црква предизвикале долги и тешки војни, кои со децении беснееле во Европа и со нив биле уништени многу материјални и културни богатства. При тоа, католичката црква како надградба и во ова време на преминување од феудализам во капитализам, го уназадувала стопанството и стопанскиот развој во борбата за лична слава, власт и богатство.

3. Протестантите создале и протестантска црква, која била прилагодена на граѓанското општество. Со ова државата се ослободила од папската власт како интернационален центар на феудализмот, а граѓаните се ослободиле од црковните догми. Во Европа протестантизмот има 200 милиони приврзаници.

Христијанската римокатоличка црква е една од големите христијански цркви. По феудализмот кога, се преминува кон капитализмот, нејзин најголем проблем бил протестантизмот. Христијанската римокатоличка црква со сите сили сакала да го уништи протестантизмот. За да го запре и да го сузбие протестантското движење, католичката црква се здружила со најконзервативните феудалци и презела најназадни мерки под името католичка реакција т.н. римска инквизиција против протестантите. Жртви биле научници и забранети книги, кои не биле во согласност со црковните догми. Тие се реорганизираше во смисла на тајно утврдени католички догми и ново засилување на централната и апсолутната папска власт. Агресивно борбената католичка реакција успеала да го сузбие протестантизмот во Словенија, Хрватска, Унгарија, Полска и делумно во Германија. За оваа цел католичката црква водела и војни во Германија и во Франција.

По успехот на првите граѓански револуции во Холандија и во Франција, западноевропското граѓанство и во католичките земји се поостро постапувало против папството и католичката црква. Против оваа црква биле и фран-

цуските филозофи Волтер, Монтескје, Русо, Дидро, Доламбер и други.

Во времето на Француската граѓанска револуција се заострила борбата против католичката црква. Јакобинците во времето на нивната диктатура го укинале католицизмот и завеле друга деистичка вера, која го негирала Бога како личност. Левите Јакобинци од париските предградија вовеле атеизам, а тоа е неверување во ниеден бог, ”култ на разумот”. Кога француското граѓанство ја презело власта почнало да се смирува со католичката црква.

Католичката црква ги спречувала Јужните Словени, а тоа се сегашните народи: Срби, Хрвати, Чеси, Полјаки, Македонци и Руси, преку нејзините свештеници во нивните настојувања да бидат самостојни. Католичката црква ги терала да служат за туѓи интереси. Таквата политика била осудена од повеќето свештеници кои останувале со народот и ги поддржувале неговите настојувања. Имало и истакнати дејци и тогаш религијата како надградба не била во спротивност со настојувањата на народите.

Папството и католичката црква ги попречувале национално-ослободителните војни од Австро-Унгарија и за обединувањето на Германија и Шпанија. Тие успешно се обединиле, а последицата од тоа било паѓањето на средновековната папска држава, која ја приклучиле кон Италија. Папата деветти не го признал тој факт. Тој се прогласил за „ватикански затвореник”, иако италијанската влада, на мал дел од Рим, му признала целосен суверенитет на Ватикан каде што и денес се наоѓа католичката црква Ватикан.

Во Ватикан била прогласена нова догма на католичката црква за непогрешливоста на папите. Против оваа догма, на еден собир протестираше многу бискупи, а меѓу нив бил и Јуриј Штросмајер од Хрватска. Протестот останал без резултат. Еден дел од европските католици ја напуштиле католичката црква и формирале старогрчка црква.

4. Судирот меѓу Ватикан и Италија траел сè до 1929 година. Тогаш дошло до спогодба за мирење меѓу папата Пие 11-ти и Мусолини, водачот на италијанските фашисти. Според ова спогодба, папството за голема материјална награда, повторно за богатство, се откажало од исчезнатата средновековна голема папска држава, но и понатаму целосно опстојувало на нивната минијатурна папска држава наречена Ватикан, која преставува власт на папата, со двор и резиденција. Тоа значело почеток на соработка на Ватикан со меѓународниот фашизам, меѓу папата и фашизмот за власт и богатство, може да се рече леле мајко од оваа католичка црква!

По 1941 година Ватикан го поддржувал фашизмот, кој му плати за тоа, и бил против работничките движења и општо против сите напредни сили. Во Втората светска војна, од 1941 до 1944 година Ватикан бил на страната на фашизмот. Ватикан направил список на заблуди, а тоа биле: атеизмот, социјализмот и комунизмот.

По Втората светска војна почнале движењата за мир и за демократија така што католичката црква станала потолерантна. Во ова Ватикан се истакнува со папата Цовани од 1958 година. Во 1962 година овој папа ја поддржал политиката на мир, ја осудил војната и ја нарекол безумие. При владеењето на папата Јован Павле Втори во 2001 година, како што наведовме претходно, по повод на 2000 години од христијанството го осуди однесувањето на поранешната католичка црква и се залагал за мир.

При неговата посета на Грција на 4.5.2001 година тој се извинил за историските неправди на поранешната католичка црква против православната црква, за крстоносните војни на таа црква и за крстоносната војна во Цариград, сегашен Истанбул, кого го разурнале со војна.

Однесувањето на поранешната католичка црква како надградба не го помагало стопанството и стопанскиот развој, туку ги уништувало. За разлика од оваа црква,

католичката црква под раководство на папата Јован Павле Втори, со борбата за мир и правда, и со неговото осудување и извинување, како надградба го помагаше стопанството и стопанскиот развој.

По сите овие драматични настани во врска со поранешната католичка црква има еден немил остаток кој е пренесен и во вториов милениум постои со векови. Имено, на 12 јули 1690 година протестантски крал ги победил католиците. Затоа во Северна Ирска, во која живеат протестанти и католици, секоја Божја година, на овој датум, во спомен на таа победа протестантите маршираат пред живеалиштата на католиците, тоа е предизвикувачки акт и секоја година имаше судири со полиција и нови жртви.

Тие можат да маршираат пред нивните живеалишта, но проблемот е во тоа што католиците се Ирци и сакаат Северна Ирска да биде присоединета кон Ирска. Протестантите се Англичани и сакаат Северна Ирска да остане во рамките на Англија. Северна Ирска е територија на Англија. За менување на нејзиниот статус надлежни се државите Ирска и Англија. Имало обиди да се смират, но католиците од ИРА не сакаат да го предадат оружјето. Доколку тие и понатаму продолжат да водат војни како надградба тие ќе го загрозуваат стопанството и стопанскиот развој. Католиците треба да го предадат оружјето за да има мир и развој на стопанството, за доброто на народот во Северна Ирска.

На 8. мај 2007 година беше јавено во средствата на јавно информирање дека по толку жртви и непријателства католиците и протестантите од Север на Ирска се согласиле да имаат заедничка семада. Ова било резултат на големо затегање за решавање на овој вековен проблем од страна на поранешниот премиер на Англијагосподинот Тони Блер.

5. Православната црква е една од големите христијански цркви. Па почнала да се формира по поделбата на Римската империја во 395 година. Се развила во државните

рамки на Римското царство Византија, кога царската власт била многу јака. Источната грчко православна црква подоцна добила назив православна црква. Оваа црква уште од нејзиниот почеток морала да ѝ биде потчинета на државната власт.

Византиските цареви често самостојно издавале верски декрети. На пример: декретот на царот Ираклија за молителството; указ на царот Лав Трети за укинување на почитувањето на иконите и други. Во IX век ги отфрлиле непослушните цариградски патријарси Игнатија и Фотија. Во вакви услови православната црква во Византија долго не можела да има ниеден верски центар ниту црковен поглавар.

На почетокот на чело на православната црква стале 4 рамноправни патријарси: цариградски, александриски, антиохиски и ерусалимски. Дури во VI век, цариградскиот патријарх успеал да се издигне над другите, со земање на титулата вселенски патријарх. Тој вршел улога на крупен феудалец и поддржувач на власта. Ова однесување било слично со таа на старата католичка црква, што како надградба не придонесувало за стопански развој. Православната црква во ваква улога била прво текот на целиот среден век. Вака било кај сите земји кои примиле православно христијанство.

Водејќи борба со источните варвари, најмногу тоа биле Словените, Византија настојувала да ги воведат во христијанството. Кај Словените во текот на IX и на X век значително се спроведува процесот на феудализација и на создавање словенски држави, со нивни владари и со членовите на нивните дружини. Христијанството го примале со задоволство, со цел во него да најдат поткрепа за новиот поредок и нивната власт.

Во тоа време Византија спровела христијанство и кај балканските Словени: Србите, Бугарите и Македонците. Потоа, во 988 година христијанството било спроведено и

кај источните Словени, Русите. Тоа било направено и кај други народи на Исток: Ермените, Грузијците, Доштите и други. Примањето на христијанството за Словените претставувало прогрес, затоа што преку него ги добиле писменоста - кирилицата и основните елементи на византиската култура.

На темелите на византиската култура се градела нивната средновековна црковна култура: манастири, архитектура, фреско сликарство и литература, која не била света црковна, туку световна и друго.

Со пропаѓањето на Римското царство во 476 година, со формирањето на западноевропското феудално општество, тие добиле поинаква организација од источната црква. На Запад, со оглед на распарченоста и непостоењето на јака владејачка власт, се формирала јака централистичка црковно организирана власт, на чело со римските папи, поглавари на римската црква.

Тие не сакале да му се покорат на оддалчениот од нив, византиски цар, туку сакале да ја освојат источната православна црква. Цел им било да станат поглавари на вкупното христијанство. Покрстувањето на варварите се одвивало од VII до XX век, а го извршувале од Рим и од Цариград. Настанале почести судири меѓу западната и источната црква, како и за превласт над варварите.

На почетокот, во VIII век тоа биле црковни расправи околу почитувањето на иконите. Потоа, настанал расцеп или шизма меѓу папата Никола Први и цариградскиот патријарх Фотија, применет од католичката црква во 867 година. Со ова црквите најпосле целосно се разделиле и во 1054 година се раздвојиле. При тоа, едниот и другиот поглавар си фрлиле проклетство. Тоа биле папата Лав 9 и патријархот Михајло Керуларие. Оваа чизма била отвлечена дури по векови во 1960 тите години, во XX век.

Со текот на вековите, постепено, меѓу нив настанале крупни разлики во: организацијата, обредите, обичаите и

во догмите. Така, православната црква добила организациони по соборски и афтокефален самостоен принцип. Католичката црква имала принцип на папски апсолутизам и централизам.

За католичките свештеници постои целибат, неженење, а кај православните се женат. Кај православните причестот по постењето е со леб и вино. Кај католиците за свештениците има леб и вино, а за лаиците, за народот е само леб. Постењето кај православните трае повеќе денови, отколку кај католиците.

Во врска со догмите, неогрешувањето било наведено во член 8 од симболот на верата. Кај католиците, на латински јазик значело и сина Бога, а кај православните светиот дух произлегол само од Богот татко, а кај католиците и од Богот татко и од Богот син. Православната црква не ја признава догмата за папската непогрешливост во верските работи и според тоа не го признава ниту папското предимство.

Со слабеењето на Византија слабеело и настојувањето за покрстување на варварите. А тие сè повеќе се самостојувале и понекогаш се обидувале и да ја уништат Византија. Така, бугарскиот цар Симеон во 925 година се прогласил за цар и на Грците и на Македонците. Тој ја воздигнал бугарската црква во ранг на патријаршија. Неа ја направил половина самостојна од Цариград. Македонија била под Византија, Бугарија ја одзела од неа и ја приклучила кон Бугарија.

Климент и Наум биле ученици на Кирил и Методиј. Во Охрид Климент основал манастир, кој постои и денес, а цар Самуил ја основал Охридската патријаршија, која во 1018 година станала архиепископија. Ученикот на Кирил и Методиј, Сава Немањик, станал Св. Сава. Користејќи го распаѓањето на Византија, а во врска со четвртата Крстоносна војна, во 1219 година, со согласност од нике-

јскиот патријарх, формирал српска архиепископија во Жича. Така, Охридската архиепископија, всушност е еден век постара од српската.

Подоцна, во 1346 година цар Душан се прогласил за цар на Србите и на Грците. Тој ја издигнал српската црква во ранг на патријаршија, независна од Цариград.

6. По пропаѓањето на Византија, во 1453 година руската православна црква станала независна од Цариградскиот патријархат. Во Москва бил преместен меѓународниот центар на православието. Во 1589 година московскиот митрополит ја зел титулата патријарх. Процесот на распаѓање на некогаш единствената православна црква многу се проширил. Тоа условило да има многу автокефални православни цркви.

На чело со патријарси избрани на Собир, автокефални цркви биле: Цариградската, Александриската, Антиохијската, Ерусалимската, Руската, Грузиската, Бугарската и Романската. На чело со автокефални митрополити или архиепископи избрани, исто така, на Собир биле автокефалните цркви: Грчката, Кипарската, Албанската, Полската и Чехословачката.

Цариградскиот патријарх, по традиција, и понатаму ја носи титулата вселенски патријарх. Но, во однос на другите автокефални цркви нема никакви вистински врски, ниту административна власт.

Во Р Македонија постои автокефална православна црква, прогласена на Собир, како сите други цркви порано. Српската православна црква, која има добиено архиепископија подоцна од Охридската архиепископија, не сака да ја признае автокефалноста на Македонската православна црква на Р Македонија. Ова не е во духот на христијанството, кое бара помош на ближните. Македонската православна црква е сосетка на Српската православна црква.

Српската православна црква се прави постара од Македонската, земајќи ја предвид Кралската Југославија

кога Македонија и другите републики не беа признати. Кралска Југославија одамна ја нема. Сега Р Македонија е самостојна држава со право да има автокефална црква како и сите други самостојни држави, зашто настанала многу пред Српската црква.

Непризнавањето на автокефалноста на Македонската православна црква од страна на Српската православна црква повикувајќи се на Кралска Југославија, покажува дека таа црква има територијални претензии кон Р Македонија. Српската православна црква дури не ја признава и православната црква на Црна Гора од истите причини поради кои не ја признава и автокефалноста на Македонската православна црква. Сега Црна Гора е самостојна држава со право на своја црква.

Српската православна црква, како надградба, создава недоразбирања меѓу црквите, со што го уназадува стопанството и го попречува стопанскиот развој. Со ова таа црква го одвлекува вниманието од суштински работи и го насочува кон недоразбирањата, на место да ги учат луѓето на десетте Божји заповеди, кои го помагаат стопанството и стопанскиот развој.

Во времето кога православната црква била во состав на византиската држава доживувала потреси и кризи уште во првите векови на државата Византија. Ја потресувале верско-политички расправи, со што се попречувала функцијата на црквата, што имало негативно дејство врз стопанството во оваа смисла.

Освен тоа, се појавиле и првите ереси, побуните во III век биле монихејски, ереси со филозофска насока, која сите појави ги сведувала на еден принцип или материја или дух. Во VII и VIII век ересите биле со монофизитско учење за Божјата природа на Исус Христос, и ереси кои биле со монотелиско учење за само една волја на Исус Христос.

Понатамошните ереси уште посилно ја потресувале православната црква. Тие биле антифеудални движења на закрепостените селани, маскирани со религијата. Такви ереси биле павликијанските во Византија. Во IX век се појавиле богомилите, а тие биле дуалистичка-монихејска филозофска насока со два дуалистички принципа. Се појавиле кај Јужните Словени. Расколништвото се појавило во Русија. Тоа биле отпадници од православната државна вера во Русија. Тие се отцепиле и создале нови секти. Црквата и државната власт сурово ги задушувале овие секти, како и селанските востанија.

Овој однос бил сличен со односот кој католичката црква го имала кон протестантите. Со таа разлика што ересите се изолирани и било полесно да се совладаат. Протестантите успеале зашто удриле на извртување на верата со догмите и расипаноста на свештениците што било и вистина. Ересите биле изолирани и се ориентирале кон филозофските учења.

Православните цркви кај балканските народи кон крајот на XV век го изгубиле феудалниот карактер. Тоа се случило кај Српската црква, кај македонската Охридска архиепископија, во албанската и во бугарската црква. За ова придонесло и османлиското освојување на балканските феудални држави. Османлиите ги уништиле или ги протерале домашните феудалци и голем дел од црковната хиерархија ја лишиле од нејзините имоти.

Црквите биле изложени на османлиските прогони и насилства. Православните цркви на балканските народи во времето на османлиското ропство значително се приближиле кон народот. Во тоа време врз нив дејствувала Цариградската патријаршија, која не дозволувала во црковната богослужба да се воведат македонскиот јазик.

ХРИСТИЈАНСТВОТО ВО МАКЕДОНИЈА

7. Кога Словените дошле во Македонија¹⁾ тие имале паганско верување во многу богови. Браќата Кирил и Методиј направиле обид да ги воведат во христијанството. Пречка за тоа било нивното непознавање на грчкиот и на латинскиот јазик. Освен ова, тие му припаѓале на паганското верување во повеќе богови, во природните сили.

Во периодот кога Бугарија ја освоила Македонија и ја презела од Византија, во IX век, процесот на христијанизација на македонските Словени се засилил. Тоа го барал бугарскиот цар Борис. Тој сакал да се спроведе христијанизација на сите жители во неговата држава за да биде посилен во владеењето.

Незнаењето на грчкиот и на латинскиот јазик било пречка за сите словенски племиња. Затоа моравскиот кнез Рагислав, од денешна Чешка, побарал од Византија мисионери кои го познаваат јазикот на Словените. Таа задача им била доверена на браќата Кирил и Методиј од Солун. За да ја исполни доверената задача Кирил составил азбука според јазикот на македонските Словени, кои живееле во околината на Солун. Тие заминале во Моравија заедно со нивните истакнати ученици Климент и Наум Охридски.

Браќата Климент и Наум Охридски го засилиле воведувањето на христијанството кај македонските Словени. Тие придонеле тој јазик да биде воведен во црковната богослужба и во литературата. За кусо време се развиле писменоста и литературата.

Климент, кој е македонски Словен, станал прв словенски епископ меѓу многуте византиски епископи во тогашната бугарска држава, во која била и освојената Македонија од Византија. Со дејствувањето на Климент се развива македонската словенска црква, што претста-

¹⁾ Борис Бошковски: Православната црква во Македонија во минатото и денес, Скопје, 1990 год.

вува темел на понатамошниот развој на културно-просветната дејност.

Ова светло кое го дала македонската словенска црква во минатото го презел македонскиот цар Самуил, кој го овековечил христијанството со афирмација на црквата во престолнината од негово време - Преспа. Тој црквата ја нарекол Охридска архиепископија, на чело со архиепископ со седиште во Преспа. Дејствувањето на оваа Архиепископија се одвивало во големата црква на Малиот остров во Преспанското Езеро. И денес сè уште стојат 12 столови и еден за епископот кој е поголем. Ова е доказ дека постоеле архиепископ и сè друго. Таа црква се протегала до границата на Самуиловата држава.

Во време на владеењето на цар Самуил црквата во Охрид била издигната на степен на Охридска патријаршија, која постоела до 1018 година.

По смртта на Самуил, во 1018 година, Македонија повторно била освоена од Византија. Таа не ја уништила Патријаршијата ниту Охридската архиепископија со седиште во Охрид и го задржала свештенството кое било по потекло од Македонија. Тие ја задржале како македонска словенска црква. Охридската архиепископија раководела со епархиите во Молдавија, Албанија, Епир, Тесалија, Србија и подунавска Бугарија, освен Солун и Халкидики.

Охридската архиепископија била силна колку што биле Цариградската, Ерусалимската, Антиохиската, Александријската и други. По смртта на царот Василиј Втори, раководството во Охридската архиепископија го презеле Грците, кои го ширеле грчкото влијание. Го смениле македонското свештенство и словенските пишувани трудови ги превеле на грчки јазик како и католичката црква и овие правеле безбожни дела.

Почнале да се доселуваат монаси од Грција во Егејска Македонија. Само монасите од Северна Македонија останале македонски и тоа во манастирите ”Прохор

Пчињски”, ”Јоаким Осоговски” и ”Гаврил Лесински”, кои постојат и денес. Грчките црковни власти, исто како и власта на католичката црква од тоа време, сè повеќе го зголемувале бројот на грчките монаси, а ја стеснувале дејноста на македонските монаси. Но, и при овие услови во Македонија се јавило препишувачкото училиште, кое ја вршело редакцијата на црковно-словенски јазик.

8. Во втората половина на XII век почнало пропаѓањето на Византија. При тоа, се засилите ослободителните движења на балканските народи. Србите ги обединиле сите жупани и во 1170 година прогласиле жупан. Бугарите кренале востание, со што било создадено Второто бугарско царство во 1175 година.

Во 1176 година Бугарија повторно ја освоила Македонија. Бугарите ја укинале Охридската архиепископија кои ги во големи размери ја намалиле нејзината дејност, а ги издигнале грчките епископи, ги смениле словенските. Му дале значајна улога на трновскиот архиепископ во Бугарија.

Во тоа време во Македонија власта ја зазел Сепрос, со титула севастократ, која била воведена во Цариград од 1018 година. Оваа титула им се давала на браќата на царот, на неговите зетови и на блиските роднини. Сепрос се осамостоил на еден дел од Македонија, во Трновската архиепископија. Неговите интереси се совпаѓале со тие на охридските архиепископи. Тој ги вратил на работа некои охридски епископи, кои порано биле приклучени во Трновската архиепископија во Бугарија. По смртта на Сепрос, неговото кнежевство било разделено меѓу Солунското латинско кралство и деспотското епископство.

Во овие услови Охридската епископија ги загубила македонските епархии на југ, а тоа биле Мегленската и Струмичката. Охрид потпаднал под власта на деспотот Теодор, кој бил самодржец со неограничена власт. Тој ѝ помогнал на Охридската архиепископија да води успешна

борба за враќање на одземените епархии од никејскиот патријарх (од Никеја, антички грчки град во Мала Азија сега Изник).

Во време на деспотот Теодор Охридската архиепископија ги вратила, Скопската, Серската и Сервиската епархија. При тоа дошло до израз спротивностите меѓу епископите Грци и Словени. Се вмешал Теодор и било најдено компромисно решение. На претходно назначените епископи Грци им наредил да ги напуштат епархиите, а нивните места да ги заземат епископи од македонски словенски произлез.

Во 1219 година Српското големо жупанство се одделило од Охридската архиепископија и создала Српска архиепископија, на чело со Сава Немањик (Св. Сава). Во 1230 година бугарскиот цар Иван Асен Втори, со вооружена борба го заробил Теодор и ја освоил Охридската архиепископија, која била прва на Балканот. Ова место тој ѝ го дал на нивната Трновска архиепископија, а автокефалноста на Охридската архиепископија била задржана. Но, нејзиното влијание било намалено и ѝ биле одземени епархиите.

По пропаѓањето на царот Асен Втори, епархиите на Охридската архиепископија се намалиле и биле сведени на просторот кој го заземал деспотот Теодор.

Во 1345 година Македонија и Грција потпаднале под српска власт, под власт на кралот и царот Стефан Душан. Во неговото царство, иако на Охридската архиепископија, ѝ се намалиле границите сепак ѝ била оставена автокефалноста. Но, тој практикувал и да ѝ одзема епархии и да ги приклучува кон Српската патријаршија. Во времето на овој цар Охридската архиепископија била во добра материјална состојба заради дарежливоста која произлегувала од побожноста на царот Душан и на неговиот син Урош Четврти, како и на побожните големопоседници. Тие особено помагале при видањето и обновувањето на црквите и на манастирите.

По распаѓањето на Душановото царство, бискупијата, Охридската архиепископија била територијално разделена меѓу повеќе деспоти од Македонија, од Србија и од Грција. Тоа биле царството на Волкашин, деспотството на Хлопен, царството на Симеон во Епир и Јужна Албанија, елбасанското кнежевство во Абанија и велебуждарското деспотство.

Кралот Волкашин и неговиот син Марко ја почитувале автокефалноста на Охридската архиепископија, која претставувала единствен црковен авторитет во неговата држава. Во времето на Волкашин Охридската архиепископија се издигнала и територијално се проширила со епархиите Призренската, Скопската, Кическата.

Деспотот Угљеша во Охридската архиепископија во Серез имал своја канцеларија. Таму било седиштето на деспотот. Но, заради опасноста од нападите на Османлиите Угљеша бил присилен да се определи да потпадне под цариградскиот патријарх. По Маричката битка во 1371 година и по смртта на Волкашин и на Угљеша, Охридската архиепископија била приграбена од страна на Цариградската патријаршија.

9. Во XIV век Македонија станала османлиска провинција и градот Охрид потпаднал под османлиското раѓање. Османлиите биле толерантни кон религијата и ја оставиле автокефалноста на Охридската архиепископија. Со освојувањето на Балканскиот полуостров, во границите на Османлиската империја се нашле 4 самостојни православни цркви: Охридската архиепископија, и патријаршиите Цариградска, Пеќска и Трновска.

Во XV век кон Охридската архиепископија биле приклучени Софиската и Виденската епархија, а тие биле одземени од Цариградската патријаршија. Подоцна ѝ биле приклучени и епархиите од Влашко и од Молдавија, како и православните општини од Италија и од Далмација.

Иако Охридската архиепископија се проширила таа сепак претрпела големи штети од османлиското освојување, со кое се пустошеле градови и села, христијански имоти, се раселувало населението, со што црквата ги изгубила епархиите, а со тоа и приходите. Се вршело масовно потурчување на Македонците околу Охридското Езеро, кај сливот на реката Дрим и Радика и други села во Македонија.

Потурчување имало и во Призрен, а Охридската архиепископија не можела да му помогне на народот. Се борела да ја обезбеди својата положба. Таа одржувала добри односи со османлиската власт. Населението тоа не го одобрувало. Во подоцнежниот период Охридската архиепископија требало да плаќа данок, а положбата на македонскиот народ се влошувала.

Во XVI век Охридската архиепископија загубила територии, заради обновувањето на Пеќската патријаршија, со што биле повлечени српските епископии, но и македонските, српските, мариовската и од градот Разлог. Освен тоа, Охридската архиепископија била оневозможена и од Цариградската патријаршија.

Заради тешката положба на Охридската архиепископија надлежните оделе во западните земји и во Рим за да бараат помош. Во втората половина на XVII век во Македонија се засилило руското влијание. Русија станала голема сила и нејзините цареви значително ги помагале црквите и манастирите на Балканскиот Полуостров за да ги раздвижат за борба против Османлиите.

Во XVIII век положбата на народот во Македонија и на Охридската архиепископија биле влошени. Продолжувал теророт од страна на Османлиите и било потурчено населението од голем број села во Велешко, Мегленско, Кичевско. Ова го условило ширењето на сиромаштијата. Тоа се одразило на Охридската архиепископија. Таа западнала во долгови. Ваквата положба ја искористила Цари-

градската патријаршија. Таа ја клеветела пред Османлиите дека таа е против нив. Така, Цариградската патријаршија ја изнудила оставката на архиепископот Арсенија. На 17 јануари 1767 година Охридската архиепископија била укината и присоединета кон Цариградската патријаршија.

По тоа се правеле обиди да се обнови Охридската архиепископија. Но, Цариградската патријаршија се ангажирала да не може ниту во црквата ниту во училиштата да се воведат македонскиот јазик. Во 60-тите години на XIX век од градовите на Македонија произлегло категорично барање за обновување на Охридската архиепископија. Македонскиот народ ја отфрлил Цариградската патријаршија, но не ја обновил Охридската архиепископија. На оваа основа се противела османлиската власт.

Во 1870 година бугарското граѓанство успеало да ја одоброволи Турција за формирање бугарска црква, позната како Егзархија. На почетокот македонскиот народ ја прифатил бугарската Егзархија. Но, кога таа почнала пропаганда дека македонскиот народ е бугарски, едни останале, други ја прифатиле римо-католичката црква, а трети барале македонска црква. Ова придонело македонскиот народ верски да се раздели.

Повеќе македонски црковни училишни општини барале да се обнови Охридската архиепископија и на Берлинскиот конгрес. Колкава била желбата за нивната црква покажува постапката на егзархискиот митрополит, кој бил од Неврокоп, како борец против верското делење на македонскиот народ. Затоа тој се ангажирал во 1891 година за подигнување црква во Скопје, како митрополија и се отцепил од бугарската Егзархија по пат на преговори со Цариградската патријаршија и со римокатоличката црква.

Но, здружените сили во пропагандата во Македонија од страна на Бугарија, Србија и на Грција, го спречиле осамостојувањето на митрополијата, а митрополитот го прогонувале.

9. Обновувањето на Охридската архиепископија преставувало всушност и борбена задача за национално ослободување. Затоа во време на Илинденското востание големите сили во настојувањето да го смират македонскиот народ, сослушале и едно од барањата кое било поставено, а се однесувало на обновување на Охридската архиепископија. Обновување барал и Крсте Мисирков во неговото дело: ”За македонските работи”. Во 1913 година македонските студенти во Петроград барале независна Македонија и обновување на Охридската архиепископија.

Меѓутоа, на 10.8.1913 година Македонија бескрупулозно била разделена меѓу четирите соседи Србија, Бугарија, Грција и Албанија која добила помал дел. Оваа состојба имала, негативни последици врз црквата на македонскиот народ. На македонскиот народ му била наметната црквата на соседите.

На 15 октомври 1943 година почнало обновувањето на Охридската архиепископија кога се формирало верско поверенство при Главниот штаб на Македонија. Била донесена одлука за прекинување на сите врски со верските организации надвор од територијата на Македонија, а свештенството го одбило раководењето од другите цркви и се заложиле за основање Македонска црква.

Конечното решение било пролонгирано заради пречките кои ги правело и ги прави и денес раководството на Српската православна црква. На 4.10.1958 година била обновена Охридската архиепископија, а Српската православна црква ѝ дала автономија дури во 1959 година, но, таа не ѝ дозволувала автокефалност, односно самостојност на Охридската архиепископија.

Светлата традиција на оваа Архиепископија била одбранета од секој напад на 17.7.1967 година, кога била прогласена автокефалност на Охридската архиепископија. Истовремено со таа возобновеност на Охридската архиепископија се формирала Македонско-охридската или

Македонската православна црква со 6 епархии во Р Македонија и 5 во странство: Американска, Канадска, Новозеландска и Западноевропска.

Македонската православна црква извршила позитивно влијание во Р Македонија со нејзиниот конструктивен пристап кон сите тешки проблеми и таа е поборник за соживот на сите религии и други мислења кои не се штетни. Со таквиот пристап Македонската православна црква како надградба придонесува за стопанскиот развој на Р Македонија за доброто на сите.

Треба да се одбележи дека во разните историски настани, проследени и со тешкотии, Охридската архиепископија му служела на народот, а најтешко и било во времето на османлиското ропство. Во Охридската архиепископија немало ни една личност која отстапила од патот, ниту имало спротивно движење како што било случај во католичката црква во минатото, која како надградба го уназудувала стопанскиот развој, зашто нејзина цел било да има власт, слава и богатство.

Значи, во 1967 година била прогласена автокефалност на Македонската православна црква. Од оваа година Српската православна црква не ја признала автокефалноста на Македонската православна црква и денес сè уште вели дека никогаш нема да ја признае. Ставот на Српската православна црква е необјаснив за објективно гледање на работите. Наведовме дека сите православни цркви сами прогласиле автокефалност. Ставот на Српската православна црква се базира на територијалните претензии од минато зашто сака на територијата на Р Македонија да постави свои епархии. Имено. СПЦ го поткупи велешкиот ексвладика Јован. Српската православна црква сè уште живее во 1913 година кога ја делеа Македонија, а сега и Србија сака да влезе во Европската унија.

ИСЛАМСКАТА РЕЛИГИЈА КАКО НАДГРАДБА

В о в е д

Основачот на третата еднобожна религија е Мухамед. Тој живеел од 507 до 632 година, а според верувањето на муслиманите тој е ”последниот пророк”. Бил роден во Курејшит, од меканско племе. Младоста ја поминал во тешки материјални услови. Тоа траело сè додека не се оженил со богатата вдовица Хаџица. Тогаш се определил за размислување.

Кога имал 40 години почнал како ”Божји пратеник”, пророк кој ја проповедал новата вера во еден Бог – исламот. На почетокот имал малку приврзаници. Не успеал во Мека, затоа по 10 години отишол во блискиот град Јафиб, а подоцна во Медина. Во 622 година тој отишол во медината Хиура. Таму основал прва општина на нови верници на чело со Мединците.

По долго време, со војната во 631 година ја освоил Мека. Сите племиња кои ја примиле новата вера Мухамед ги отстранил од главното многубожечко светилиште Каба. Ги отстранил и од паганските многубожечки светии. Тој самиот вршел свечени обреди. Сите поранешни договори биле откажани и во 631 година им објавил војна на неверниците. Мухамед ненадејно умира во Медина.

Мухамед не бил само основач на новата вера, туку бил и обединувач на Арапите. Поради тоа, од тогаш тој влегол во историјата. Како надградба, тој одиграл позитивна улога со новата вера, се борел против многубошците и ги обединил Арапите.

Историскиот преглед на исламот покажува дека се издвојуваат три периоди на развој. Првиот е раниот ислам до 750 година. Вториот е средниот период од 750 до 1500 година и третиот период е од 1500 година до денес.

1. Во првиот период на развојот на исламот, најважна улога одиграл развојот на трговијата, која овозможила да

се воспостави структурата на урбано општество и на религијата. Кога караваните доаѓале во Мека, трговците барале заштита и благослов од многубожечките идоли во светилиштето Каба. Со приходите од давањето благослов од идолите во Каба располагале клан луѓе од Мека. Религијата од тој период се нарекува незнаење.

Пророкот Мухамед, со неговата само нему својствена генијалност, знаел да ги забележи сите мисловни текови на дадената општествена положба. Во ова време тој бил сведок дека за застапеноста на трибунализмот, кога се појавиле народните водачи трибуните. Овие трибуни мислеле дека сите нешта имаат душа односно тоа е фетишизам, што значи дека на нештата, на предметите и на луѓето им се давале натприродни својства.

Во овие услови Мухамед, флексибилен и прилагодлив, вовел монотеизам, верување во еден бог. Тој ревносно ги извршувал задачите и бил многу вешт во тоа. Со тоа постигнал голем успех и се покажал како државник, организатор, пророк, харизматичен, надарен со милост и чудотворен проповедник.

Мухамед објавил апсолутен монотеизам – еден бог, а го отфрлил многубожството во Каба, кое им носело големи профити на оние кои делеле благослов од идолите. За поголема сигурност тој прво испраќал претходница во Абисинија, денешна Етиопија. Бил повикан да пресуди во еден спор во Мека. Но, тие се свртеле на него и затоа побегнал во Медина. Таму нашол лојални, приврзаници и со успех се одбранил од нападите од Мека. По 10 години, во 630 година се вратил во Мека како победник, водач на новото религиозно и политичко движење. По две години Мухамед умрел. Исламот се проширил и на Арабскиот Полуостров.

По смртта на Мухамед останал Коранот, како Книга која Господ му ја дал на Мухамед. Но, иако се женел повеќе пати, тој не оставил син наследник. Затоа неговите

другари, во наредните триесет години, избрале четворица кои биле истакнати во верата: Аби Векера, Омара, Османа и Алија, за да бидат верски и политички водачи на муслиманската заедница. За време на нивното владеење тројца од нив биле убиени. Убивањето додека се на власт е криминал, а тоа не го дозволува ниту Коранот. Тоа го загрозувало стопанството.

Во изминатиот период, под знамето на исламот, арапската војска освоила огромни пространства од Северна Африка и дошла до Индија. Оваа постапка на надградбата религија е слична со ширењето на католичката црква преку крстоносните војни, што е за осудување. Ова било направено и со експанзијата на исламот како надградба, од економски и од политички причини. Со тоа се уназадиле стопанството и стопанскиот развој.

Во овој ран период на исламот имало раздор меѓу исламот и трибунализмот¹⁾ како етнички определен систем. Како муслимани тие биле Арапи. Омер, кој единствен останал жив од четворицата, станал втор раководител по Мухамед, во периодот од 636 до 644 година. На својата титула Омар додал и "поглавар проповедник". Тој го изменил календарот, вовел броење на годините од времето на поминување на Мухамед од Мека во Медина во 622 година. Омер како ревностно побожен и со скромната облека која ја навел им давал пример на муслиманите какви треба да бидат.

По Омеровата смрт, другарите на пророкот Мухамед за наследник на Омер го избрале Осман ибн Афана од Мека. Тој бил вешт војсководец и добро управувал. Но, неговото семејство доцна се вклучило во исламот и не се ангажирале за осветлување на убиството на неговиот конкурент за власт. Тоа било криминал и корупција, што како надградба ги загрозувале стопанството и стопанскиот развој.

Поради ова се јавил раздор меѓу Осман и другарите на пророкот, пророковите роднини, Алија - внукот на пророкот и неговите зетовци. Раздорот станал сè поизразен, а што како резултат на тоа Осман бил убиен, што е криминал.

За нов халиф, титула на исламските владетели - наследници на Мухамед, го избрале внукот на пророкот Алија, кој владеел во период од 661 до 680 година. За престолнина тој ја избрал Куфа во Јужен Ирак. Но, гувернерот на Ирак, Маувије, не се согласил, по што почнала борбата меѓу приврзаниците на едниот и на другиот. Алија успеал да извојува победи, но се согласил на примирје и на неутрална арбитража. Со ваквата постапка не биле задоволни Алиевите следбеници и тие се одделиле од него. Тогаш Алија го откажал примирјето и кога бил на пат да победи во 680 година го убиле. И ова е криминал на надградбата, во борбата за власт.

По овие настани гувернерот на Ирак, Маувије, станал халиф. Но, Алиевото семејство се зајакнало, создале Алиева партија - секта шита, која станала силно движење. Нему му се придружиле и неортачки муслимани, како и луѓе кои не можеле да дојдат до високи државни служби. Тие сметале дека причината за таа нивна немоќ била неправдата при вработувањето во тие служби.

По Маувије на власт дошол неговиот син Јазид, во периодот од 680 до 683 година. Но, тој не се снашол, не знаел како да ги контролира разните сили за да обезбеди рамнотежа. Тој имал задача да ја задуши побуната на синот на Алија Хусеин и на Алиевата жена Фатиме. Приврзаниците на Алија го натерале Хусеин да бара право на титулата халифат, но во таа борба тој бил поразен и го убиле во 680 година, а датумот кога било извршено убиството било празник.

По смртта на Јазид немало кој да го наследи. Потоа со титула халиф се здобил роднината на Маувија, Абдел

Мелик. Тој бил третиот истакнат суверен по Омера и Маувија. Абдел Мелик власта ја базирал на солидарноста на муслиманите во борбата против арапското секташтво. За да се засили оваа солидарност тие за неа додале анекси на Коранот. При тоа, се навраќале на животот на пророкот Мухамед.

2. Средниот период на развој на исламот, бил од 750 до 1500 година. Овој период почнал со доаѓањето на власт на Абсид. Тој изградил величенствен урбан комплекс на брегот на реката Тигар. Со тоа влијанието на халифатот било поместено на исток. Во овие услови Персијанците имале значајно место во вршењето на воените и на административните функции. Од почетокот на IX век во Багдад, како престолнина на Абисид доаѓале и Турците како вешти телохранители. Од нив се развиле воени единици кои биле составени од посебна класа робови. Во периодот од 1250 до 1517 година тие го освоиле Египет, а во времето од 1205 до 1526 година ја освоиле Индија. Тие како надгадба се однесувале како католичката црква во наведените крстоносни војни.

Во натамошниот развој се изменила природата на халифатот, така што и другите урбани центри и дворците станале уметнички шарени за да се шири влијанието на халифатот. Коранот пропагирал скромност на овој свет. Сите служеле по волјата на халифатот. Се натпреварувале во придонесот кој го давале во архитектурата и поезијата.

Синот на Овасов, Мамундој, владеел од 833 до 888 година. Организираше преводи на филозофски текстови од грчки и од сириски на арапски јазик. Групите кои биле од Умајиски биле исклучени од јавниот живот и тие дошле до израз. Сите имале верска слобода и можност да се занимаваат со своите работи, макар што условите биле еднакви кај сите групи.

Меѓутоа, шиитите не биле задоволни, бидејќи тие се себеси се сметали за елита. Според нив, тие биле поврзани со семејството на пророкот. Затоа станале дисидентска заедница во борбата за власт. Нив ги правело да бидат солидарен фактор затоа што го почитувале Алија, внукот на пророкот. Тој бил четвртиот халифат, како и неговиот син Хусеин. Тие сметале дека овие луѓе имале посебно својство да го спознаат Бога. Го критикувале Осман како халиф и ги напаѓале другарите на пророкот, а за Абу Бекер и за Омар велеле дека ја узурпирале власта. Сè ова се случувало заради пропустот кој го направил Мухамед со тоа што не определил свој наследник.

Со желбата да дојдат на власт потомците на Алија непријателски се однесувале кон секоја власт. Групата на потомците од Алија и од Хусеин се разделила на две групи кои го признавале потомството. Тие групи се разликувале според бројот на имамите, а поимот имами означувал владетели кои го наследиле Алија. Помалата група имала седум имами, а втората дванаесет. Од 945 до 1171 година во Багдад владеела групата од Азаиовите имами.

Во X век се појавиле повеќе дисиденти - Бујуци, Фатимиди. Овие биле само две, а повеќето биле во Андалузија. Умајди бил во Персија. Во Турција имало три династии: Газноводи, Кораханиди и Селџуци. Овие династии се бореле меѓу себе за да дојдат до власт во Трансоксанија, Харосанон и Западен Иран. Во борбата победиле Селџуците. Многубројните династии ја намалувале улогата на калифатот во Багдад.

Влијанието на шиитите, кои покрај Мухамед за пророк го сметале и Алија, достигнало кулминација кон крајот на XI век. Но, со преовладувањето на Селџуците во XII век, централните исламски земји му се вратиле на сунитијализмот признавајќи го само Мухамед за пророк, како и четворицата кои го наследиле. Набрзо државата на Селџуците се распаднала на независни кнежевства. На

крстоносните војни од Запад од Египет им се спротивставувал Соладин во 1193 година и неговите наследници.

2.1. Во втората четвртина од XIII век, во овој среден период од развојот на исламот, во муслиманскиот свет дошле Монголите, во траење од еден ипол век. Монголите тоа го правеле брзо при освојувањето големи пространства, како што своевременно правеле Арапите. Но, постоеле и разлики. Со освојувањето Арапите го ширеле исламот, така како што католичката и православната црква го ширеле христијанството. Монголите, како номади, ги уривале градовите што ги изградиле Арапите, го развиле земјоделството. Потоа Монголите ги изградиле урнатите градови, но и нови, како што бил градот Самарканд.

Монголите ги развиле земјоделството, трговијата и науката во дотогаш невидени размери, а животот на дворот, според неговиот сјај, ги надминал сите претходни. Исламот имал корист од оваа симбиоза, односно од спојувањето на номадите и на градското население кое го направиле Монголите. Биле формирани верско-правни училишта, во согласност со учењето во Коранот. Кадијата бил главен судија. Тој ценел дали е потребна казна за непочитување на шеријатот, на законите.

Уште во поранешниот период, од времето на Абасид, кадиите биле државни службеници, за да се избегнат разликите во толкувањето на законот на кадијата и волјата на халифатот. Шиитите не ги прифаќале овие училишта. Тие изградиле свој сопствен систем на образование и свое сопствено толкување на законот.

Тоа покажува дека исламот кој бил изложуван во шеријатот, а се учел во медресите, училиштата од каде произлегувале правници - кадии, бил суштината на исламот. Ова постоело до нападот на Монголите и преживеало. Монголските владетели помогнале сунитскиот ислам да се скамени. Кон крајот на монголскиот период вистинскиот закон се стопил со непријателот, а тоа е законот бази-

ран на Коранот. При тоа, не само што се сметало дека законот е неменлив, него го применувал примерен владар, туку тој бил и отелотворение на вистината, и врховен авторитет. Улемот бил добар познавач на Коранот, служел по волја на владарот, а негови членови биле неговите службеници.

Монголите тежнеле да развијат две движења: првото тежнело да се разработи, вечен логичен карактер на шеријатот, а второто да се истакне прилагодливост, личен аспект на исламот. Првата реакција била од страна на интелектуалците, кои ја познавале грчката филозофија и се впуштале во теолошки расправи. Втората реакција се појавила во меѓусебните односи на различни слоеви од населението на исламското општество, елитата и простиот народ, граѓани, селани, а не Арапи.

Мистицизмот¹⁾ е верување во таинственост, натприродност, теологија, богословие, религиозно учење и закон во рамките на исламот. Сè тоа е присутно во исламот. Се разликувале по начинот на објаснувањето на шеријатот, во неговата примена во муслиманското општество.

Задачата на теолозите била да го оправдаат исламот: Прво, дека таа монистичка вера први ја иницирале пророците од Мојсеј до Исус, а највисок степен достигнал со појавата на Мухамед. Второ, со развојот на филозофијата, преку категориите на Платон и на Аристотел, многу се добило. Грчката филозофија е најпоучна, најразновидна и најбогата во европската филозофска традиција. Но, напорите на исламистите биле ослабнати со антифилозофските полемики, кои преовладувале во медресите. Со ваквиот став надградбата ислам ги уназадувала стопанството и стопанскиот развој, кои се извор за вработување и опстанок на народот.

3. Современиот период на развојот на исламот трае од 1500 година до денес. Во овој период кај исламот има испреплетени остатоци од монголското влијание и од

европската колонизација. Од почетокот на XVI век до почетокот на XVIII век во исламскиот свет доминираат три големи царства и сите биле под влијание на монголските остатоци. Османлиското царство господарело во Мала Азија и на целиот Балкански Полуостров, во најголем дел од Средниот Исток и во северните делови од Африка, од Египет и од Алжир. Царството на Софинитите ги имало под своја власт: територијата на денешен Иран, делови од Авганистан и од Пакистан. Монголското царство од крајот на XVII век ги опфаќало речиси цела Индија и источните делови на Авганистан и на Пакистан. Покрај овие три имало и помали царства. Узбешките владееле во базенот Амур Дарја и Сир Дарја. Силни држави биле Мароко и Индонезија.

И покрај разликите, трите големи царства имале и сличности во сјајот на нивните дворци изградени од народни пари, а толку биле зачудувачки, што ги импресионираа европските патници. Владарите ја поддржувале уметноста за забавување на животот, а Коранот бара скромност на овој свет. Од областа уметност ги поддржувале следниве насоки: архитектура, литература и верски институции во ненадминлив обем. Во XVIII век трите големи царства почнале да пропаѓаат.

Наведовме кои територии ги владеело Османлиското царство и тоа се одржало 5 века се до 1919 година кога пропаднала Османлиската Империја. Османлиското царство всушност настанало во едно мало кнежество во Анадолија во Турција. Тоа брзо се проширило на сметка на териториите на Византија. Во 1453 година го освоиле Константинопол, денешен Истанбул. Ова царство највисок степен достигнало под власта на султаните: Селија од 1512 до 1520 година и Сулејман Величествениот од 1520 до 1566 година, кој ги освоил целиот Среден Исток и Балканскиот Полуостров и дошол до Панонската низина. Османлиите два пати стигнале до ѕидините на Виена, но

не можеле да водат успешни операции толку далеку од базата во Анадолија. Постоеле и други како што се: Софовидите, Монгулите и други.

Доминирањето на колонијализмот, според нив содржи три опасности: Прво, ова значело намалување на економската и на политичката моќ на исламската елита; Второ, воздигнувањето на Европа ги разнишало темелите на мислењето дека историјата е трајна, непрекината и прогресивна потврда на исламот. Османлискиот историчар Наим, врз основа на општествената анализа на Ибн Халудановото дело од XIV век, се обидува да докаже дека историјата познава издигнувања и паѓања. Оттаму, поразите на османлиската војска биле привремени, бидејќи можело да настане пресврт.

Дури на почетокот на XX век промените биле видливи: во комуникациите, во здравството и во образованието. Во XX век биле направени големи технолошки иновации кои го измениле целиот свет и исламот. Тоа се случило со пронаоѓањето и со експлоатацијата на нафтата, како и со пронаоѓањето на авионите и на автомобилите. Паралелно со ова брзо се зголемува и бројот на населението. Тоа било резултат на намалувањето на смртноста, благодарение на напредокот на медицината. Со тоа дошло и до појава на национализам.

Во современите услови разни муслимански водачи настојуваат на различен начин да ги решаваат бурните проблеми на модернизацијата. Некои тоа го прават со враќање на чистиот ислам како, на пример Гадафи во Либија или своевременно Хомеини во Иран. Потоа во Иран беше понапреден претседателот Хатана. Него го замени Мехмуд Ахмети Неџат. Тој бара Израел да се пресели во Европа, а има и други екстремни барања, Иран да стане атомска сила. Други го отфрлиле сопственото исламско минато, на пример, покојниот Ататурк во Турција. Трети го прилагодувале исламот на европската технологија како Бугиба

во Тунис. За жал, може да се рече дека тие ја прифатиле европската цивилизација, науката и техниката, но под маската на најевропската институција - национализмот.¹⁾

Непосредно по Првата светска војна кај одделни делови од исламскиот свет постоела силна поддршка за панисламското движење за соединување на сите мухамеданци, особено за соединување на сунитите и на шиитите. Ова движење имало силна поддршка во Северна Индија каде што постоел карактеристичен исламски отпор на национализмот. Со Версајскиот мир некои арапски држави, како Саудиска Арабија и Јемен, добиле национална независност. Сите други биле поделени како колонии според интересните сфери меѓу победничките држави.

Со ова во исламските земји се појавени национални движења како протест против колонијалното присуство. Во исто време неколку духовни водачи се ангажирани да го засилат панисламизмот за сопствен исламски идентитет, а не европски. Но, сите обиди пропаднале. Новиот световен управувач на Турција, Кемал Ататурк, во 1924 година го укинал халифатот - исламската власт, кој бил симболично средиште на муслиманите.

Се појавиле повеќе неповолни состојби од наметливоста на национализмот. Тука спаѓа настојувањето на Евреите да се вратат во Израел, со што се создал судир со Арпите. Настанале и судири на разни муслимански фракции. Тука била присутна и постојаната свест за политичката, воената и економската супериорност на Западот. Во вакви услови се намалила привлечноста за панисламизмот. Во периодот меѓу двете светски војни неколку муслимански земји се здобиле со национална независност, а други тоа го постигнале до крајот на 50-тите години од XX век.

Меѓутоа, оваа долга борба, која го опфаќа XX век е заснована на појдовната идеја, која е контрадикторна. Муслиманите, за разлика од христијаните и од Евреите,

не можат да го одделат својот национален идентитет од верскиот. Речникот на исламскиот живот истовремено е религиозен и политички. Џамијата и државата не можат да се одделат. Тие претставуваат комплементарен израз на иста единствена стварност.

Исламот ги опфаќа сите сфери на животот. Значи, сите исламски земји во светот живеат во феудализам, како тогаш кога католичката црква беше поврзана со државата, што е назаден ретрограден процес и тие како надградба дејствуваат против стопанството и стопанскиот развој. Затоа муслиманскиот национализам и понатаму создава напнатост и парадокси, спротивни мислења кои, пак, создаваат забуни во јавното однесување и во приватноста на верата. Иднината на исламот треба да биде во тоа тој да не е во рацете на политичките водачи, туку кај локалните чувари на шеријатот.

ИСЛАМОТ НА БАЛКАНОТ

1. Исламот на Балканот се појавил како особена религиозна варијанта и во неговата цивилизација. Определената самостојност на балканскиот ислам понагласено се распознава во постисламскиот период кон крајот на XIX век и во текот на целиот XX век кога муслиманските заедници почнале да живеат во балканските држави од европски тип. Таму, освен Албанија, тие претставуваат конфесионално малцинство во однос на христијанското мнозинство.

Балканските муслимани се интегрален дел од некогашното османлиско царство. Шиитите веруваат во лозата на имамите, господари потомци на Алија, внукот на Мухамед. За сунитскиот ислам нема правила за однесувањето во Коранот, туку тие се придржуваат на правилата на Мухамед. Тие ја признаваат лозата на халифатот,

наследство на Мухамед, и дејствувањето на дервишките редови.

Дервишите се мистични братства, кои веруваат во таинственост и во натприродност на нештата. Тие го интензивирале верскиот живот на исламот и со голем жар вршеле културна и образовна дејност во соработка со Арапите и со Турците. Ова се случувало во XIV и XVI век, кога се воспоставила османлиската власт со населувањето на турско население во градовите, со изградбата на верски објекти и образовни институции. Тоа се ненасилни методи на исламизација на широки слоеви на домашното население.

Дервишите одиграле значајна улога во исламизацијата на окупираните земји од страна на Турците. Исламизацијата не била секаде застапена со ист интензитет. Во Македонија, во историјата на Македонската православна црква се вели дека била вршена насилна исламизација. Најмногу од староседелците во балканските земји исламизирано било во Босна и Херцеговина, како и населените Албанци во Р Македонија, и Турците во Бугарија.

Исламските заедници можат да се поделат на три групи: Прво, бројно исламизирање било извршено во Босна и Херцеговина и ги исламизирале и Албанците во Албанија, Помаците во Бугарија, Торбешите, потоа во Горна Река Македонците од Р Македонија и Македонците Горани во Србија. Второ, има потомци Турци кои уште од османлиското царство останале да живеат по градовите на Р Македонија, на Косово, во Тракија и во Добруца во Бугарија и во Романија, помал дел од нив во селските средини. Трето, етничките групи кои се во исчезнување се Татарите и Черкезите.

Османлиското царство ги зафатило со ислам Романија и Унгарија. Но, по Втората светска војна исламизираните исчезнале. Во Романија има муслимани кои се дојдени од исток. Во Унгарија тие се иселиле. По Австро-Унгар-

ската окупација на Босна и Херцеговина во 1878 година биле создадени муслимански братства. Во 1908 година повторно почнале да се создаваат такви братства и била формирана вселеничка колонија во Будимпешта. Унгарските муслимани, иако малубројни, вклучени се во исламската заедница на Европа.

Османлиското царство многу доцна ги влучило Албанците во присилната исламизација, и тоа од втората половина на XIV век. Албанците ги муслиманизирала османлиската царска власт. Оваа власт била воспоставена дури во 1478 година. Исламизацијата на Албанците се одвивала многу бавно, со значително вселување на Турци во Албанија. Во XV и во XVI век новата вера ја примиле локалните феудалци, додека во градовите останала христијанската вера.

На почетокот на XVI век само во 4 санџака имало околу 300 муслимански семејства, кои биле од пониски слоеви на населението. Според католички извори од тоа време, само една триесетина од Албанците биле исламизирани. Турската Porta спроведувала присилни методи за исламизација на Албанија. За да се ослободат од дискриминаторската даночна политика луѓето од Албанија биле присилени да го примат исламот. На ваков присилен начин биле исламизирани 2/3 од Албанците.

По големото иселување на Србите од Косово со Арсение Чernoевиќ во 1690 година и во текот на целиот XVI век исламизираниите Албанци од Албанија се населувале на Косово и во Западна Македонија. За нивното исламизирање се плаќал и данок во крв. Од Албанија биле регрутирани познатите Турци - Јаничари. На Албанците им се проповедал површен еретички, возбудлив ислам, што условило и површно исламизирање на Албанците.

Кон крајот на XIX век, во времето на Берлинскиот конгрес во 1878 година со формирањето на Призренската лига била воспоставена албанска национална држава, со

70 отсто исламизирани Албанци и со 20 отсто православни на југот на Албанија и 10 отсто католици на север на Албанија. Од исламизираната група 80 отсто биле сунити и 20 отсто бекташи, според Хаџи Бекташ, албански светец. Во Албанија исламот никогаш не станал државна вера.

Со сунитската заедница управувал Муфтија, првознаец на Коранот. До 1929 година го признавале духовниот врв во Истанбул, а потоа се осамостоиле и настојувале да воведат новини во исламот. Дури во 1921 година се појавил Коранот во нецелосен превод на албански јазик. Во 1929 година сунитската заедница била ставена под контрола на државата. Бил усвоен статут на заедницата, во кој се барале надверско единство, верска толеранција, модер-нистички и реформистички пристап кон исламот, во согласност со новото време.

На почетокот на триесеттите години од XX век, во Албанија имало 500 - 600 џамии. Џамијата е заедничка куќа на верниците за молење пет пати во текот на денот, при што кога се влегува во џамија се собуваат чевлите. Биле отворени и медреси, средни верски училишта. Во 1937 година во Албанија било забрането жените да носат црно фереџе, а мажите наместо ќече или фес требало да носат европски шапки. Тоа било направено по примерот на световните реформи на Кемал Ататурк во Турција.

Во 1912 година главна бектешка теќија, е муслимански дервишки манастир за Албанија, била во Тетово, а потоа теќија имало во Елбасан независна од матичниот дом во Турција. Во Турција, во 1925 година сите дервишки редови биле забранети, а теќињата и завчиите ги затвориле. Во Тирана имало заедници на бекташи според името на нивниот светец. Тие не се согласувале со сунитските исламски заедници и затоа бил објавен статут на бекташките заедници. Духовна активност вршеле повеќе од 40 теќији.

Во петгодишниот период на окупацијата, од 1939 до 1943 година, Албанија била окупирана од Италија, а од 1943 до 1944 година окупирана од Германија. Окупацијата не вршела измени во верските заедници. Бил донесен Меџис, при што под нивната исламска власт потпаднале Албанците од окупираните територии во Косово и Метохија, во Србија, Црна Гора и во Македонија. Дел од исламското духовништво им се спротивставило на окупаторите, а дел соработувале со него.

2. По Втората светска војна, со воспоставувањето на социјалистичката власт, дошло до коренити промени во официјалните односи кон религијата. До 1950 година, режимот во Тирана до некаде ги уважувал разните конфесии, вери. Но, во Уставот од 1948 година верата се одвоила од државата. Потоа државата почнала грубо да се меша во внатрешните прашања на верските заедници. Обичаите во верата биле оставени, на пример, невестите да се купуваат.

Од 1967 година стриктно се применувал атеизмот. Во неколку свои истапувања Енвер Хоџа искажал пресметување со религијата, што можело да се означи како ”културна револуција” во Албанија. Со декрет религијата била укината, нешто што никаде и никогаш во светот не било направено. Сите богомолствени институции ги затвориле, некои ги урнале, а други ги намениле во културни установи, а верските заедници ги распуштиле.

Во Уставот на државата од тоа време пишувало: ”Државата не признава ни една религија, таа ја поддржува и ја развива атеистичката пропаганда за да им го всади материјалистичкиот поглед на светот на граѓаните”.¹⁾ Затоа, со најновите промени во Албанија немало ниту муслимани ниту православни ниту католици. Постарите жители ги правеле церемониите во врска со верата. Пред исламизацијата во Албанија населението имало христијанска и католичка вера.

Исламизацијата се вршела и во земјите кои биле во поранешна СФР Југославија. Во Османлиското царство од XIV век постоел план за освојување на Македонија и на Србија, на крајот на XVI век и за освојување на Босна и Херцеговина, а делумно на Хрватска и на Војводина. Со текот на вековите османлиската власт се одржала на териториите на Санџак, во Косово и во Македонија сè до Балканските војни од 1912 до 1913 година.

Исламизацијата била застапена особено интензивно во Босна и Херцеговина, и на Косово и во Македонија. Потоа се вршела и асимилација, изедначување на групите од несловенско потекло со Турци и со задржување на енклави од турски заедници по повлекувањето на Османлиското царство. Подоцна, во Турција се иселиле Турците од спомнативе републики.

3. Во државата Кралство на Србите, Хрватите и Словенците, положбата на муслиманите се влошила, бидејќи им било оневозможено нивно организирање на ниво на државата. Затоа, дури во 1930 година била создадена Исламска верска заедница ИВЗ. Со окупацијата во Втората светска војна, со распаѓањето на спомнатата држава се распаднала и Исламската верска заедница.

Во повоена Југославија, во СФР Југославија со 6 републики и две автономни покраини, од основа се промениле општествените услови на дејствување на сите верски заедници, а оттаму и на исламската. Со Законот за правната положба на верските заедници од 1953 година државата го определила односот кон религиите, со одвојување на црквите и на џамиите од државата.

Законот дозволувал слобода на верата, дозволувал формирање на верски заедници, со нивна рамноправност. Пропишувал одвоеност на религијата од училиштата, а слободна верска настава во црквите и во другите храмови. Овие одредби биле прифатливи за исламската верска заедница, бидејќи имале рамноправност која ја немала во

државата на претходната Југославија. При тоа, атеистичката пропаганда ги ставила сите религии во еднаква дефанзивна положба.

Во 1969 година била создадена Исламска заедница, но не и верска. Ги собрале сите припадници на исламската вера. Во овој период не се знаел точниот број на верници од исламот. Во СФР Југославија, каде што живееле верници на исламот, биле изградени многубројни џамии и средни верски училишта за децата. Се публикувале весници, списанија и книги. По пропаѓањето на СФР Југославија, во Р Македонија била формирана Исламска заедница со сите права кои ги имала Исламската заедница во поранешна СФР Југославија.

4. Празниците и постењето се различни кај одделни вери: православната, католичката и исламот. Во православната христијанска вера има 32 празника, католичката христијанска вера има 19 празника, а исламската вера има 10 празници.

Во постењето кај православната вера не се јадат добиточни производи. Се пости секоја среда и петок во седмицата. Постењето е пред празниците. За Божиќ се пости 5 седмици. За Водици се пости еден ден. За Велигден се пости 6 седмици. За Петровден се пости 3,5 седмици. За Голема Богородица се пости две седмици. За Свети Јован Крстител се пости на самиот ден и за Крстовден се пости на самиот ден. Во оваа вера секоја недела е Велигден. Има песма која вели ”Нашата вера убава, секоја недела Велигден”, а овој Велигден е без да му претходи постење, туку е само за велигденско јадење.

Во католичката црква во текот на седмицата задолжително се пости само во петок. За Велигден пред празникот се пости 40 дена со жртви, на пример, во постот да не се јаде тоа што најмногу се сака или друга жртва во оваа смисла. За Божиќ не се пости, а луѓето ако сакаат

можат пред празникот да постат. За Свети Никола се пости на самиот ден.

Во исламската вера, како што кажавме, има 10 празници, а постат само на празникот Лејлетул Кадр, 27 ноќи на Рамазан. Постоенето се состои во тоа што тие јадат ноќе, откако ќе зајде сонцето до неговото изгревање наутро. Се јаде штом ќе зајде Сонцето, потоа во 24 часот и наутро пред да изгрее сонцето. За ова постенење може да се рече дека со него е нарушен сонот, бидејќи на човекот му се потребни од 6 до 8 часа спиење. Тука се жртвува спиењето.

Од сите разгледани постенења, постенењето кај православноста вера е корисно за здравјето на луѓето. Големата застапеност на месо од животинско потекло е штетна за здравјето, што е и научно докажано. Затоа постенењето на овие верници им го прочистува организмот, што е добро за здравјето и на тој начин го чува најскапото во животот на секој човек - здравјето.

БУДИЗМОТ КАКО НАДГРАДБА

Будизмот е една од најраширените религии¹⁾ во светот, најмногу застапена во Индија и во Кина. Будизмот е филозофско учење на индискиот крал Буда, кој живеел меѓу VI и V век пред нашата ера. Тој ги напуштил жената и детето и ѝ се оддал на религијата. Го прогласиле за Бог. Според него, душата е збир на впечатоци, желби и чувства на страв. Се даваат упатства за ослободувањето на човекот од страдањата, маките и од селењето на душата.

Во будизмот нема ниту рај ниту пекол, ниту оживување, туку се гледаат доброто и злото кај човекот. Будизмот бара злото да се отстрани од луѓето. Според Буда, постојат 4 благородни вистини.

Првата вистина кај луѓето е раѓањето, потоа растењето, опаѓањето и смртта.

При одделувањето од предметите кои ги сакаме, ако ни ги украдат се јавува омраза, како што има и омраза кон смртта која не може да се избегне. Се јавува копнеж за нешто што не може да се добие, а во наши услови тоа е копнеж за работа на младите. Кога има голема невработеност како во Р Македонија или копнеж за предмет во излог кој ни е многу потребен, немаме пари да го купиме. Се јавуваат состојби полни со тага, заради умирањето на блиските.

Втората вистина е влијанието на надворешниот свет. Тој дејствува на нашите сетила и предизвикува ненаситна жед за нешто што би не задоволило, на пример, нормално топло време или уживање во уметнички творби. И едното и другото се средини за копнеж и за уживање. Доколку овие уживања не се реализираат, тие создаваат болка во душата.

Третата вистина е целосно совладување и разорување на таа алчна жед, овој копнеж за живот. Така, со тоа се прекинува болката.

Четвртата вистина е патот кој води кон престанување на болката. Тоа е благородниот осмокатен пат: вистинска вера, вистинска цел, вистински говор, вистинска постапка, вистинско средство за живот, вистински напор, вистинско внимание и вистинска медитација или размислување. Само вистината победува над лагата на која ѝ се куси нозете, вели народната мудрост. Вистината е правда, лагата е пропаст. Задачата на секој научен труд е да се утврди вистината на научните докази за да има и примена во практиката на резултатите од тој научен труд.

Само оној кој оди по благородниот осмокатен пат може да се ослободи од алчната желба за живот, од гордоста, самољубието и незнаењето. Овој пат, исто така, овозможува да се совладаат 10 заблуди или злите состој-

би на умот. Тоа се: самопрелажувањето, правењето ”Бајрам” со умот, сомневањето без основа, зависноста, на пример, од производите на зависност, многу чувствителност или телесни страсти, лоша волја или зловолја, омраза, љубов кон животот на земјата, желба за живот на небото, саможртвување и незнаење. Несомнено е дека набројаните се заблуди и зли состојби на умот.

Човекот кој го следи осмокатиот пат ја постигнал целта на неговиот живот, кој ја згаснува грешноста, лакомота и се создава состојба на безгрешност на умот и на срцето, тивка состојба на разумот, совршен мир, добрина и мудрост, која во будизмот претставува светост и е корисна за општеството.

Будизмот е метод за етичко воспитување, кој станал религија, со верување во тој метод. Затоа основачот Буда го сметаат за Бог. Ова е атеистичка религија, тука е Богот Буда тој е поврзан со овој метод за етичко воспитување кое е многу корисно. Во будизмот не му се дава натприродно својство на нешто што е невидливо, како што тоа е во другите религии.

Тука се признава човекот со натприродна интелигенција надарен со мудрост, која е корисна за општеството. Според соопштението на Дојче Веле од Германија, на македонски јазик во оваа земја се шири будизмот кој помага луѓето во сегашноста да се разберат меѓу себе. Тие велат дека во будизмот нема рај и пекол, невидлив Бог, ниту простување, за што се земале пари. Во будизмот има практични упатства за сегашниот живот.

Констатации по разгледувањето на религиите

Ги разгледаваме религиите како надградба и може да се констатира дека тие придонесуваат за воспитување на луѓето. Со тоа, како надградба, ги помагаат стопанството и стопанскиот развој. Но, кога католичката црква во феудализмот беше поврзана со државата, таа се бореше за власт, за слава и за богатство, тоа беше спротивно на пос-

тулатите на верата. Затоа вакво нешто на оваа црква е за осудување и е против стопанството и стопанскиот развој.

Во оваа насока е постапката на велешкиот ексвладика Јован, кој се поврза со Српската православна црква, која постојано изјавува дека никогаш нема да ја признае автокефалноста на Македонската православна црква. Покрај ова, утврдено е дека овој ексвладика злоупотребил пари во црквата во Велес, што е за осудување.

Освен тоа, црковните великодостојници на православните цркви од соседните земји се однесуваат исто како и нивните држави. Сите цркви добиле автокефалност, како што ја добила и Македонската православна црква (МПЦ), а заради ставот на Српската православна црква (СПЦ) не се признава нејзината автокефалност. МПЦ е постара од СПЦ. Црквите кои треба да ја признаат автокефалноста на МПЦ се од земјите кои ја разделиле библиска Македонија на четири делови во 1913 година, по завршувањето на Втората балканска војна. Спомнатите црковни великодостојници не сакаат да знаат дека Р Македонија е држава со сите белези и е признаена од Обединетите нации, со додавката БЈРМ, поради инсистирањето од Грција поради нашето уставно име.

Во исламската религија, нејзиниот основач Мухамед, се борел против многубожците, а за верување во еден Бог. Тука тој одиграл позитивна улога и, како надграба, ги помагал стопанството и стопанскиот развој.

Но, по неговата смрт тој немал наследник. Во исламската религија се избираат калифи и организираат калифат, со благослов од џамијата, а поделени се на сунити и шиити кои се во конкуренција. Тука е вклучена беспопштедната борба за власт. Во сите три периоди на исламот калифите многу малку умирале од природна смрт, односно најголем број биле убивани. Само еден од калифите беше скроман во дворот и во облеката, а сите други имале од убави поубави дворови. Најубави дворови имале челни-

ците на Монголите, кои ги окупирале. Убиствата се криминални дејства, а дворовите се изградени од народни пари. Државите во кои главен збор имаат џамиите во исламот, како надградба не се грижат ниту за стопанството ниту за стопанскиот развој.

Сите наведени престапи во црквите, во џамиите и на личностите како претставници на надградбата, се против стопанството и стопанскиот развој.

За одбележување е историјата на Охридската архиепископија, која ја дели судбината на македонскиот народ во неговата борба за национално ослободување. Затоа, како надградба, МПЦ дејствува позитивно на стопанството и на стопанскиот развој во Р Македонија. Католичката црква, под раководство на Јован Павле II, се залага за мир и, како надграба, ги помага стопанството и стопанскиот развој. Мирот е најголем пријател на стопанството, за доброто на сите.

Со оглед на тоа што помага за меѓусобно разбирање на луѓето во сегашноста и довека, како надградба, религијата будизам ги помага стопанството и стопанскиот развој. Будизмот помага и не прави штети. Другите религии помагаат во наведената смисла, а нивни претставници прават големи штети.

АТЕИЗМОТ КАКО НАДГРАДБА

1. Атеизмот е безбожност, филозофско убедување дека бог не постои. Со критички причини постоењето на бог не може да се докаже. Атеист е човек кој не верува во бога.

Филозофот Копила од Индија создавањето на светот го толкувал атеистички, без бог. Во Хелада имало слобода кон религиите и биле критички настроени кон боговите. Ксенофан го критикувал верувањето во бога и им

се потсмевал на боговите, велејќи: ”Кога лавовите и коњите би имале раце да можат да прават ликови на боговите би им дале форма”.

Според Демокрит, луѓето дошле до фикцијата на божество барајќи ги причините за природните појави кои предизвикуваат страв. Теодор, припадник на Киринската школа, решително го негира постоењето на натприродни суштества. Неговиот ученик велел дека почитувањето на бога се развило од почитување на големите луѓе, владарите, законодавците, хероите. Сократовиот ученик Критија тврдел дека боговите ги измислил некој законодавец за да спречат прикриени злосторства.

Во средниот век се моќната црковна власт и ортодоксниот калифат, го попречувале секое атеистичко гледање. Но кога има голем економски интерес, атеизмот е ма грев¹⁾. Атеистички гледања се појавиле дури во периодот на хуманизмот. И Џордано Бруно и Вани го применувале атеизмот, прикриено во форма на пантеизам, кого Шопен Ходер го нарекувал ”добар атеизам”.

Во XVII век имало филозофски камуфлиран атеизам. Атеизмот на прочуените Спиноза, Бекон и Хобс бил јасно и борбено формулиран. Во XVIII век атеизмот се јавил кај енциклопедистите, како Дидро и други. Во XIX век, со напредокот на природните науки, бил разурнат авторитетот на црковните догми. Атеистичките позиции ги застапувале не само приврзаниците на механичкиот материјализам како Вог, Молшот и Бушер, туку и цела низа филозофи.

Голем број филозофи и научници го негираат постоењето на посебен бог. Од Гете, најголемиот германски поет, подоцна се настојувало чувството на религиозен страв од почит кон божеството да се замени со научно базиран восхит пред големината и едноставноста на природата и на природните појави.

Всушност, претставите на боговите настанале од примитивното толкување на појавите од природата и од противречностите во борбата за власт и слава, каде што белото се прави црно и црното бело. Верувањето или неверувањето во бога е приватно лично мислење на секој поединец, кое го гарантира Уставот на Р Македонија во член 9.

По Втората светска војна, од 1945 година во сите социјалистички земји за милиони луѓе беа воведени атеизмот и материјалистичкиот поглед на светот. Тоа беа земјите од тогашните СССР, потоа СФР Југославија, Полска Источна Германија, Чехословачка, Романија, Бугарија, Албанија и многумилионската Р Кина.

Во сите наведени земји владееше атеизмот, а верниците - старите луѓе беа слободни во применувањето на верата, освен во Албанија каде молидбените домови беа уништувани или затворани. Однесувањето на луѓето во овие земји беше определено со нивните уставы и закони од тоа време, а и комунистичките партии дејствувале поучно. Тогаш немаше ниту дрога, ниту проституција, ниту убиства, ниту крајби, ниту терористи. Во СФРЈ имаше иредентисти и сепаратисти Албанци, кои дејствувале во Р Србија и во Р Македонија.

2. Во согласност со отстранувањето на стравот од божествата, спротивно на религиозното гледање на светот, врз основа на атеизмот се појавува нов поглед на светот - марксистичкиот дијалектички материјализам. Тука треба да се објасни што е дијалектика, а што е материјализам.

Дијалектиката е наука за општите закони на движењето, како во општеството, така и во природата, сè се подновува во движење. Карл Маркс ја исчистил дијалектиката од идеализам кој сметал дека идејата, духот, мислата, божеството го определуваат движењето на светот, што е нереално и неточно.

Карл Маркс го исчистил материјализмот од метафизиката која, се базира на бога, на волјата и на бесмртноста на душата, што е нереално и неточно. Со исчистената дијалектика и со материјализмот беше создаден новиот поглед на светот од трајно значење марксистичкиот дијалектички материјализам.

Прво: Спротивно на идеализмот, кој смета дека е потребно да има само идеја, марксистичкиот дијалектички материјализам вели - имаме идеја да направиме куќа. Куќата не се прави само со идеја, како што вели идеализмот. Ако немаме пари тогаш нема куќа, парите ја прават реална идејата да се прави куќа. Ова покажува дека светот е материјален.

Во природата и во општеството постои движење на материјата и природата се гледа таква каква што е, таа не е создадена од некого, ниту од некој бог. Таа се дели на органска и на неорганска природа. Во органската природа спаѓаат растенијата и животните, а во неорганската рудните богатства, реките, езерата. Сите родители кои работат, а кои имаат мали деца имаат идеја и потреба да ги носат во градинка. Оваа идеја и потреба ќе ја задоволат само ако имаат пари да ја платат градинката.

Второ: Спротивно на идеализмот, кој смета дека реално постои нашата свест, материјалниот свет и битието – суштеството постојат во нашата свест. Марксистичкиот дијалектички материјализам поаѓа од фактот дека материјата, природата и општественото суштество претставуваат објективна реалност која постои надвор од свеста. При ова се покажува дека материјата е примарна, а свеста е секундарна.

Свеста и духот кај луѓето не ја произведуваат материјата, туку материјата ги произведува свеста и духот. За да остане свесен човекот треба да ја обновува својата работна сила со тоа што во текот на денот ќе земе три оброци и во слободното време ќе се занимава со гледање

телевизија, театарска претстава, со слушање убава музика и др., со што се обновува и духот. Со сите овие материјални трошења се обновуваат свеста и духот. Но, сите тие чинат и пари. Значи, материјата е примарна, а свеста и духот се секундарни, без овие материјални услови кои ги задоволуваат потребите на луѓето ќе нема свест и дух.

Трето: Спротивно на идеализмот, кој ја оспорува можноста на осознавање на светот и на неговите законитости, марксистичкиот дијалектички материјализам вели дека светот и неговите законитости можат да се осознаат и дека знаењата се веродостојни и тие имаат значење на објективни вистини. Постојат неосознаени нешта, кои треба да се откријат. Научните откритија не се сами за себе туку се во корист на сите. Резултатите од индустриските револуции имаат широка примена во текот на историјата.

Со марксистичкиот дијалектички материјализам можат да се осознаат и да се објаснат најзаплетканите општествени прашања, на пример, војната во Ирак беше почната без одобрение на Обединетите нации и таму се случи ограбување. САД не ги чуваа културните институции во Ирак, туку ги чуваше изворите на нафтата - црното злато. Заради материјалниот интерес за црното злато се поведе оваа војна, во која има човечки жртви што е ненадоместлива загуба, а никој не зборува за нив. Материјалниот интерес е безобсирен. Се зборува за обновата на Ирак, но прашањето е кој повеќе ќе заработи пари од таа обнова. Повторно се покажува материјалниот интерес. Наведениот метод на анализа даде одговор на ова заплеткано општествено.

Во напред наведеното се покажува колкава е научната силата на марксистичкиот дијалектички материјализам исчистен од идеализмот во дијалектиката.

Поминуваме на марксистичкиот дијалектички материјализам од каде што се покажува исто така големината на научната сила на марксистичкиот дијалектички мате-

ријализам каде е исчистен материјализмот од метафизиката.

Прво: Спротивно на метафизиката, која во природата и во општеството гледа одделни предмети и појави независни едни од други, марксистичкиот дијалектички материјализам сите наведени појави и предмети во природата и во општеството ги гледа поврзани во една целина, кои меѓусебе се условуваат и се меѓузависни. Да земеме пример од природата - ако по дожд огрее сонце. Водите од земјата испаруваат и се создаваат облаци за повторен дожд, постои меѓузависност на Сонцето како извор на топлина и создавање облаци.

Да земеме пример од општеството - во функционирањето на еден парламент пратениците се меѓузависни во работата на парламентот. Доколку треба да се изгласа некој закон за кој е потребен кворум, ако отсутува и еден пратеник тогаш законот не може да се донесе. Пратениците се меѓузависни, било да се во парламентот или во комисиите и во други собири. Еден пратеник сам е безвреден, освен кога тој како еден е потребен за да дојде до кворум и да се донесе законот, односно само тогаш е вреден и ова зборува за меѓузависноста. Постојано се одложуваат седниците во Собранието заради немањето кворум, при што е многу очигледна меѓузависноста на нивната работа.

Значи, постои меѓузависност и во природата и во општеството, а не се независни едни од други, како што вели метафизиката.

Второ: Спротивно на метафизиката, која гледа состојба на мирување и непроменливост, марксистичкиот дијалектички материјализам нештата ги гледа во непрекинато движење и обновување, едно пропаѓа - друго се раѓа. Во природата, секоја есен паѓаат лисјата на дрвата, а во пролет се обновуваат и во лето се оформуваат.

Со еволуцијата, а тоа е развојот на растенијата и на животните, се јавуваат посовршени растенија или, на пример, крави со поголема млечност. Тука има дијалектичко движење со создавањето посовршени растенија и животни. И кај луѓето има дијалектичко движење. Човекот се раѓа како бебе, расте, се образува, се вработува и придонесува сè до пензионирањето.

Едни умираат - други се раѓаат. Се работи за негација на негацијата, втората негација треба да биде посовршена за да има дијалектика, да има напредок. Оваа негација се остварува кај растенијата, кај животните и кај луѓето. Кај растенијата се остварува овој закон на дијалектиката со повисоките приноси, кои ги негираат пониските.

Кај животните, понеквалитетните се оставаат и се заменуваат со квалитетни. Кај човекот стадиумите на развој се негација на негацијата со усовршувањето во образованието и придонесите кои ги дава, а пензионирањето е заслужен одмор. Хрватите го нарекуваат мировина.

Трето: Спротивно на метафизиката, која гледа прост процес на растење, марксистичкиот дијалектички материјализам гледа во квантитативните измени, и тоа е менувањето на квалитетот и обратно. На пример, во растењето на растенијата, на животните и на луѓето се бројат годините, а тоа квантитет. Но, со годините се подобрува квалитетот. Кај растенијата и кај животните овој закон се остварува со поголеми приноси пченица, млеко, волна и др.. Кај луѓето квалитетот се гледа од основното образование и натаму.

Четврто: Спротивно на метафизиката, која предметите и појавите ги гледа без спротивности, марксистичкиот дијалектички материјализам вели дека на сите предмети и појави им се карактеристични внатрешни противречности, бидејќи сите тие имаат позитивни и негативни страни, имаат минато и иднина. Постои борба меѓу старото и

новото, меѓу она што умира и тоа што се раѓа, борба на спротивности во едно единство.

Државата и стопанството се дијалектичко единство на спротивности. Стопанството ја финансира државата, таа треба да го помага стопанството. Тогаш ќе има дијалектички напредок. Ако државата не му помага на стопанството, според преземените обврски, тогаш нема дијалектички напредок. Оваа состојба ја видовме во овој труд.

Има многу примери за борбата на спротивности во едно единство. Водата е составена од водород и кислород H_2O , магнетот има Северен и Јужен Пол. Електрицитетот се состои од позитив и од негатив. Во општеството со борбата на спротивставени мислења се раѓа вистината, со тоа има дијалектика. Тука се остварува дијалектичкото единство на спротивности. Се водеа големи дискусии против Законот за девизно работење во поранешна СФР Југославија, кој им даваше право на претежните извозници да ги задржуваат девизите. Во тие дискусии имаше борба на спротивности, имаа право оние кои го критикуваа Законот се јави вистината - со укинувањето на тој Закон од страна на Уставниот суд на СФР Југославија.

Кај марксистичкиот дијалектички материјализам методот на изучување е дијалектички, а толкувањето е материјалистичко. Во случајот на Ирак беше земено дијалектички, во движење, војната, по војната и иднината, а толкувањето беше материјалистичко, заинтересираноста за црното злато и добивките од ова. Според марксистичкиот дијалектички материјализам материјата е супстанцата на светот, суштината на сите предмети и појави и психата на човекот е определена од материјалниот интерес.

Пример еден материјален интерес е покажан во една сцена во филм. Вљубен пар е на море со сплав. Наоѓаат големо богатство, момата го турка момчето во водата, го

грабнува богатството и бега. Материјалниот интерес не гледа ниту љубов ниту роднина. Многу е силен материјалниот интерес во услови на невработеност и сиромаштија, во психа на децата доминира потребата за пари поради опстанок и други потреби. Овие услови родителите не даваат колку што бараат децата ако се одомени не се признаваат ниту родителите.

Атеизмот ја почитува реалноста. Тој помага да се отстранат идеализмот и метафизиката и да се даде нов поглед на светот, кој помага во научните анализи. Со тоа тој ги помага и стопанството и стопанскиот развој.

3. Во атеистичката СФР Југославија¹⁾ беше направен дијалог меѓу филозоф-марксист и христијанин-свештеник. Во интересниот дијалог во воведот се вели дека дијалогот треба да биде научен за да може да успее.

Дијалогот да не се сфаќа како фудбалски натпревар, наддавање, борба во арена или како одбивање или преобртување на било која вистина на верата или на вистинската филозофија. Се молат за академска атмосфера, бидејќи само во такви услови разговорот може нормално да се одвива и ќе се постигне неговата научна цел.

Да нема никакви навивачки страсти во смисла на аплаузи или гласно негодување, што е карактеристично за политичките митинзи или за спортските натпревари, каде се вика, односно во такви ситуации не може да се мисли врз основа на почитување или разбирање.

Христијанинот-свештеник вели дека теологијата бара однос на човекот кон целината, само што светот како таков го доведува во однос кон Бога, како создател на сè што постои.

Филозофот-марксист вели дека доколку би се случило Бог да постои само во нашето мислење, а не навистина, тогаш тоа би било она што веќе не може да биде замислено. Исус Христос не е историска личност, туку тој е леген-

да, бидејќи Марија го роди како Бог. Ако бил борец за потчинетите, тогаш ќе беше историска личност.

Илузија е да се мисли дека еден ден религијата ќе изумре. Претпоставката на изумирањето на религијата е да постои целосен рационален однос кон суштеството, а таков однос се постигнува со развивање на мислењето, на свеста и на практиката. Може да се рече дека така беше во атеистичките земји, религијата беше во дефанзива.

Смртта како природен феномен може да биде постојан извор на разни религиозни сфаќања и желби. Воскреснувањето прво било во Израел, а тоа верување се одразило на економски план. Многумина богати Евреи барале да бидат закопани во Израел. Настанала голема трговија со гробовите. Тие биле Божји народ, а Израел Божја земја, па затоа и верувале дека таму ќе воскреснат. Дали тоа е лага? Ова е својствено за определени сфаќања.

Христијанинот-свештеник кажува дека Свети Тома Аквински во своите дела велел: ”Дали Бог е тоа што го знаеме и можеме да го земеме за сигурно. А што е Бог не знаеме”.

Филозофот-марксист прашува што е соодветно на поимот Бог? Разни религии даваат различни одговори. Индискиот филозоф Сарвеполи Радхакришиан во неговата книга ”Религијата на Исток и на Запад” вели дека религијата не е можна ако е исклучителна, а ваквата религија е религиозен шовинизам. Треба да постои религиозен интернационализам. Тој дури кажува дека светот би бил порелигиозен ако се укинат сите религии.

Овој филозоф објаснува дека компарираната наука за религијата покажува дека се неодржливи вообичаените правења разлика меѓу вистинската и лажната религија. Не можеме да останеме под влијание на тоа дека вистината е само во еден дел од светот. Ние повеќе не веруваме дека сè што е вистинско, добро и вредно се наоѓа само во една религија, а сите други религии кои не ѝ

припаѓаат на неа, не се дел од таа рлигија се осудени на проклетство. Ваков религиозен шовинизам необично би звучел кажан од нашите усти.

Имено, што му е соодветно на поимот Бог? Тезата на филозофот-марксист се сведува на тоа дека поимот Бог е празен поим, ако се гледа логично, зашто тој поим не може ништо јасно да покаже на што се однесува овој поим.

Христијанинот-свештеник вели дека Бог никој не го видел. Неговиот син, кој дошол од неговиот скут, тој за Бога им проповедал. Според тоа, тие Бога воопшто не го гледаат. Веруваат во тоа што им го раскажува синот.

Филозофот-марксист вели дека станува збор за фикционизам, според кој религијата и Бог се само една фикција. Ние можеме да постапуваме како да има Бог, иако во тоа не сме сигурни. Филозофијата истражува сè што постои од нејзините први почетоци.

Христијанинот-свештеник вели дека и оние кои веруваат во Бога ја совладуваат таа тешкотија, бидејќи Бог бил гаранција за таков живот. Смета дека совршено е искажана мислата која господинот професор ја кажува: ”Дека човек кој не го познава Бога мора да заклучи што е човек! Ништо”.

Филозофот-марксист вели дека му рекол оти за него Бог е празен поим и може најпросто да си оди дома. Таа тема за Бога ниту за еден филозоф поинаку не може да биде решена, ако филозофијата ја сфаќаме како критичко мислење. Религијата како форма на верување има нејзин начин и тоа е во религијата. Тоа тој го разбира и психички може да се објасни. Тоа е прашање на верата, а не на филозофијата.

Христијанинот-свештеник вели дека тоа е прашање на верата. Таа не е филозофија. Тој верува во таа вера. Верува во тоа дека историските документи се точни. Верува дека Христос така живеел, работел и умрел, трпел за нив, умрел и воскреснал. Ова е неговата вера.